

Uchwała z dnia 8 lipca 1999 r.

III ZP 10/99

Przewodniczący: SSN Maria Tyszel, Sędziowie: SN Stefania Szymańska (sprawozdawca), SA Krystyna Bednarczyk.

Sąd Najwyższy, z udziałem prokuratora Prokuratury Krajowej Iwony Kaszczyszyn, w sprawie z wniosku Państwowej Instytucji Filmowej „F.-A.” w P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w P. o składkę ubezpieczeniową, po rozpoznaniu na posiedzeniu jawnym dnia 8 lipca 1999 r. zagadnienia prawnego przekazanego przez Sąd Apelacyjny w Poznaniu postanowieniem z dnia 9 kwietnia 1999 r. [...] do rozstrzygnięcia w trybie art. 390 KPC

Czy ekwiwalent wypłacony pracownikom za nie wykorzystany urlop wypoczynkowy z braku przesłanek z art. 171 § 1 KP jest ekwiwalentem za nie wykorzystany urlop wypoczynkowy o jakim mowa w § 7 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29.1.1990 r. w sprawie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego, oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 68, poz. 330 ze zm.) ?

podjął następującą uchwałę:

Ekwiwalent wypłacony pracownikowi za nie wykorzystany urlop wypoczynkowy z innych przyczyn niż wymienione w art. 171 § 1 KP jest ekwiwalentem za nie wykorzystany urlop wypoczynkowy w rozumieniu § 7 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 68, poz. 330 ze zm.).

U z a s a d n i e n i e

Przedstawione do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne powstało na tle następującego stanu faktycznego:

Wnioskodawca, tj. Państwowa Instytucja Filmowa „F.-A.” w P. do dnia 21 lipca 1994 r. działała pod nazwą „Instytucja Filmowa Dystrybucja Filmów „F.-A.”, zgodnie z zarządzeniem Nr 4 Przewodniczącego Komitetu Kinematografii. Funkcję dyrektora pełni Jerzy L., a głównego księgowego Stanisław N. Wobec niewykorzystania urlopu wypoczynkowego wyżej wymienionym dokonano wypłaty ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop w łącznej kwocie 5.805,08 zł (Jerzemu L. 5.117,68 zł, Stanisławowi N. 687,40 zł), wyłączając tę kwotę z podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, co – zdaniem organu rentowego – było niezgodne z powołanym w sentencji uchwały rozporządzeniem Rady Ministrów, gdyż wyłączeniu podlegają kwoty wypłaconych ekwiwalentów za nie wykorzystany urlop tylko w sytuacjach, o których mowa w art. 171 KP, a co w sprawie nie miało miejsca. Natomiast wnioskodawca powołuje się na to, że dyrektor i główny księgowy byli uprawnieni do zaległych urlopów w poprzedniej Instytucji przed jej całkowitą reorganizacją, nie posiadali zastępców, że prawo do urlopu wypoczynkowego uległoby przedawnieniu oraz że w związku z reorganizacją z dniem 1 sierpnia 1994 r. wykluczone było udzielenie tym pracownikom urlopów wypoczynkowych i dlatego za zgodą pracowników wypłacono im ekwiwalent za nie wykorzystane urlopy, który na podstawie § 7 ust. 1 pkt 3 powołanego rozporządzenia nie został włączony do podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne.

Stanowisko organu rentowego jest odmienne i dlatego w decyzji z 11 marca 1998 r. zobowiązano Państwową Instytucję Filmową „F.-A.” do uregulowania składki na ubezpieczenie społeczne za miesiąc styczeń 1995 r. w kwocie 2.815,47 zł łącznie ze składką na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych oraz należnych od tej kwoty odsetek. Stanowisko to podzielił Sąd pierwszej instancji, w związku z czym wyrokiem z 21 września 1998 r. oddalił odwołanie wnioskodawcy.

Wyrok Sądu Wojewódzkiego zaskarżył wnioskodawca zarzucając w apelacji naruszenie prawa materialnego, tj. § 7 ust. 1 pkt 3 powołanego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r.

Sąd Apelacyjny przedstawiając zagadnienie prawne podkreślił, iż miał na uwadze treść przepisu § 7 ust. 1 pkt 3 tegoż rozporządzenia, którego interpretacja w zasadzie nie powinna nasuwać wątpliwości. Zgodnie z zasadą wynikającą z przepi-

sów Kodeksu pracy, pracownik nabywa u danego pracodawcy prawo do urlopu wypoczynkowego w pełnym wymiarze w dniu 1 stycznia, a realizacja tego prawa w razie niewykorzystania urlopu w naturze jest dokonywana przez ekwiwalent pieniężny. Ustawodawca dopuszcza w zamian za nie wykorzystany urlop wypłatę ekwiwalentu pieniężnego w sytuacjach określonych wyczerpująco w art. 171 KP. Ekwiwalent pieniężny może być wypłacony zarówno za nie wykorzystany urlop, jak i za urlopy zaległe, za okres nie dłuższy jednak niż za trzy lata. Po upływie trzech lat następuje bowiem przedawnienie roszczenia o ekwiwalent za nie wykorzystany urlop, chyba, że nastąpiła przerwa biegu przedawnienia lub pracodawca uznał roszczenie za dłuższy okres. Wówczas pracownikowi przysługuje ekwiwalent za cały nie wykorzystany urlop. Prawdą jest, że wnioskodawca wypłacił pracownikom ekwiwalent za nie wykorzystane zaległe urlopy wypoczynkowe w sytuacji, która nie jest określona w przepisie art. 171 KP. Wypłacenie pracownikom ekwiwalentu w sytuacji, która nie jest określona w art. 171 KP, nie stanowi jednak dla organu rentowego podstawy prawnej do traktowania tego ekwiwalentu jako wynagrodzenia, a w konsekwencji do zobowiązania wnioskodawcy do zapłaty nie uiszczonych składek na ubezpieczenie społeczne wraz z odsetkami za zwłokę, po ustaleniu w wyniku przeprowadzonej kontroli, że od wypłaconych pracownikom ekwiwalentów za nie wykorzystane urlopy nie zostały odprowadzone składki. Do zmiany charakteru wypłaconego ekwiwalentu za urlop nie uprawnia również „sam” przepis § 7 ust. 1 pkt 3 powołanego rozporządzenia, który nie uzależnia wyłączenia ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop od sytuacji określonych w art. 171 KP, a więc tylko zgodnych z tym przepisem. Brak więc jest podstaw do przyjęcia, że zakwestionowane w wyniku kontroli wypłaty ekwiwalentu stanowiły dochód uwzględniany w podstawie wymiaru składek. Gdyby nawet przyjąć, że świadczenie za zaległy urlop nie było przedawnione, a wypłata ekwiwalentu była przedwczesna oraz że została dokonana sprzecznie z art. 171 KP, to – zdaniem Sądu – w świetle treści § 7 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia zaskarżona decyzja oraz wyrok Sądu Wojewódzkiego zostały wydane z naruszeniem tego przepisu. Wskazać należy, że ewentualny spór o zasadność wypłaconego ekwiwalentu może dotyczyć tylko stron umowy o pracę, a nie stanowić podstawy w toku niniejszego postępowania do kwestionowania charakteru wypłaconego świadczenia, nawet mimo braku przesłanek z art. 171 KP. Jednak orzecznictwo Sądu nie jest jednolite.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z przytoczonego wyżej uzasadnienia zagadnienia prawnego wynika, iż Sąd Apelacyjny przedstawił to zagadnienie Sądowi Najwyższemu wobec rozbieżności występujących w tymże Sądzie przy rozstrzyganiu tego rodzaju spraw. W uzasadnieniu zagadnienia przytoczono jednak argumenty, które mają przemawiać za udzieleniem odpowiedzi pozytywnej. W szczególności podkreślono, że wypłacenie pracownikowi ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop w sytuacji, która nie jest określona w art. 171 KP, nie stanowi podstawy prawnej do traktowania tego ekwiwalentu jako wynagrodzenia, a w konsekwencji do zobowiązania pracodawcy do zapłaty od wypłaconej kwoty składki na ubezpieczenie społeczne. Podkreślono również, że do zmiany charakteru wypłaconego ekwiwalentu za urlop nie uprawnia także treść przepisu § 7 ust. 1 pkt 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. Przepis ten bowiem nie uzależnia wyłączenia ekwiwalentu za nie wykorzystany urlop od wystąpienia tylko sytuacji określonych w art. 171 KP.

Podzielając stanowisko, iż powyższe przemawia za udzieleniem na przedstawione zagadnienie prawne pozytywnej odpowiedzi, Sąd Najwyższy uznaje za celowe przytoczenie jeszcze dodatkowych argumentów. Zgodnie z art. 18 § 1 KP (w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 2 lutego 1996 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych ustaw, Dz.U. Nr 24, poz. 110 ze zm.), postanowienia umów o pracę oraz innych aktów, na których podstawie powstaje stosunek pracy, nie mogą być mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy. Stosownie zaś do § 2 tego przepisu postanowienia umów i aktów, o których mowa w § 1, mniej korzystne dla pracowników niż przepisy prawa pracy są nieważne; zamiast nich stosuje się odpowiednio przepisy prawa pracy. Powołany przepis pełni funkcję gwarancji nienaruszania umową standardów wynikających z tych przepisów, przy równoczesnej swobodzie kształtowania w umowie warunków zatrudnienia w sposób korzystniejszy dla pracownika. Przepis ten utrzymuje zatem zasadę uprzywilejowania pracownika, polegającego na tym, że tylko postanowienie mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy są nieważne (obok postanowień, które kolidują z normami ściśle bezwzględnie obowiązującymi), natomiast pozostałe postanowienia są ważne. Tę zasadę należy zatem stosować także przy wykładni art. 171 § 1 KP, który to przepis ma istotne znaczenie przy rozstrzyganiu niniejszej sprawy. Wprawdzie zgodnie z art. 152 § 1 KP urlop wypoczynkowy jest uprawnieniem pracownika do

okresowego odpłatnego zwolnienia od pracy, stanowi formę prawa pracownika do wypoczynku i służy regeneracji jego sił, z czego wynika zasada przysługiwania urlopu w naturze, to jednak występują sytuacje, w których – z uwagi na niemożność wykorzystania urlopu w naturze – pracownikowi przysługuje zamiana prawa do urlopu w naturze na ekwiwalent pieniężny. Dotyczy to także urlopów zaległych. Odnoszący się do tej kwestii art. 171 KP wymienia w § 1 kilka sytuacji, zaistnienie których powoduje po stronie pracownika powstanie prawa do ekwiwalentu pieniężnego za nie wykorzystany urlop. Nie oznacza to jednak, iż w praktyce nie mogą wystąpić inne sytuacje, w których pracownik nie może wykorzystać urlopu wypoczynkowego w naturze. Przykładem tego jest właśnie stan faktyczny niniejszej sprawy. Wprawdzie nie wystąpiła żadna sytuacja wymieniona w art. 171 § 1 KP, jednakże z przyczyn dotyczących pracodawcy ani dyrektor Instytucji ani główny księgowy nie mieli możliwości wykorzystania urlopu wypoczynkowego w naturze, czego nie kwestionuje organ rentowy. W takiej sytuacji strony stosunku pracy mogły umówić się, że pracownicy otrzymają ekwiwalent pieniężny za nie wykorzystany urlop. Przepis art. 171 § 1 KP nie wyklucza takiej możliwości. Stanowi on bowiem tylko gwarancję prawa pracownika do ekwiwalentu pieniężnego za nie wykorzystany urlop w sytuacjach w nim wymienionych. Natomiast nie ogranicza możliwości wypłacenia ekwiwalentu pieniężnego za nie wykorzystany urlop w innych sytuacjach – zgodnie z wolą stron stosunku pracy. Wypłacona w takiej sytuacji kwota nie traci charakteru ekwiwalentu pieniężnego za urlop i dlatego – stosownie do § 7 ust. 1 pkt 3 powołanego rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. – nie stanowi dochodu pracownika w gotówce, od którego odprowadza się składkę na ubezpieczenie społeczne. Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę o treści przytoczonej w sentencji. Stanowisko takie zajął również występujący przed Sądem Najwyższym prokurator.

=====